

**Był jednak X walec znaczka PSPZP 292 / Fi 343
(„Goznak” z pomnikiem Grunwaldzkim).**

Niniejszy artykuł mogłem napisać tylko dzięki uprzejmości kolegów filatelistów, którzy udostępni mi do badania posiadane przez nich arkusze, półarkusze i wielobloki znaczka PSPZP 292 / Fi 343, zarówno z pierwszej emisji, jak również – w odniesieniu do arkuszy z I walca z lewym marginesem – z emisji przedrukowych, / PSPZP 325 - Fi 375 i PSPZP 396 - Fi 441 /. Nie udało się jednak zdobyć arkusza lub półarkusza z I walca z krzyżykiem markacyjnym na prawym marginesie.

Znaczki PSPZP 291 (o nominale 25 Gr) i 292 (o nominale 50 Gr) były drukowane techniką wkłesłodruku rastrowego (tzw. rotograviury) w moskiewskiej drukarni „Goznak” (stąd wzięła się potoczna nazwa tych znaczków). Pierwotne zamówienie złożone przez przedstawiciela PKWN (Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego) opiewało na 50 milionów znaczków (po 25 milionów dla każdego nominalu). Zamówienie to – przynajmniej w odniesieniu do znaczka PSPZP 392 / Fi 343 – zostało skorygowane i finalnie drukarnia „Goznak” przekazała do Polski 15.560.000 szt. znaczków perforowanych i 2 arkusze (200 znaczków) nieperforowanych prób.¹ Oba znaczki zostały wprowadzone do obiegu 14.09.1944 r., a wycofane z obiegu – 1.01.1945 r. (PSPZP 291 / Fi 342), 31.05.1945 r. (PSPZP 292 / Fi 343). Niewykorzystane zapasy zostały zużyte do późniejszych wydań przedrukowych.

Już pod koniec lat 40-tych i z początkiem lat 50-tych ubiegłego wieku, w publikacjach filatelistycznych rozpoczęła się swego rodzaju dyskusja na temat liczby walców użytych do drukowania znaczków „Goznaka” (zarówno „czerwonego” – PSPZP 291 / Fi 342, jak i „zielonego” – PSPZP 292 / Fi 343). Jeśli chodzi o znaczek będący przedmiotem niniejszego artykułu, to opracowaniem, które do dnia dzisiejszego było podstawą do określenia liczby walców użytych do drukowania znaczka PSPZP 292 / Fi 343, jest opublikowany w Filateliście nr 6 z 1956 r. artykuł S. Miksteina „Znaczki po 50 gr zielone z fragmentem pomnika Grunwaldu z 1944 r. drukowane w Moskwie”. W artykule tym autor stwierdza, że cały nakład tych znaczków **BYŁ DRUKOWANY DZIEWIĘCIOMA WALCAMI**, podając dla części walców wymiarowanie położenia krzyżyków markacyjnych oraz opisując charakterystyczne usterki z 41. i 68. pola arkuszy, których obraz jest różny, w zależności od walca, którym dany arkusz był drukowany. Tezy S. Miksteina zostały następnie powtórzone w monografii Polskie Znaki Pocztowe (t. 2) pod redakcją A. Łaskiewicza i Z. Mikulskiego, były także cytowane w innych publikacjach w prasie filatelistycznej.

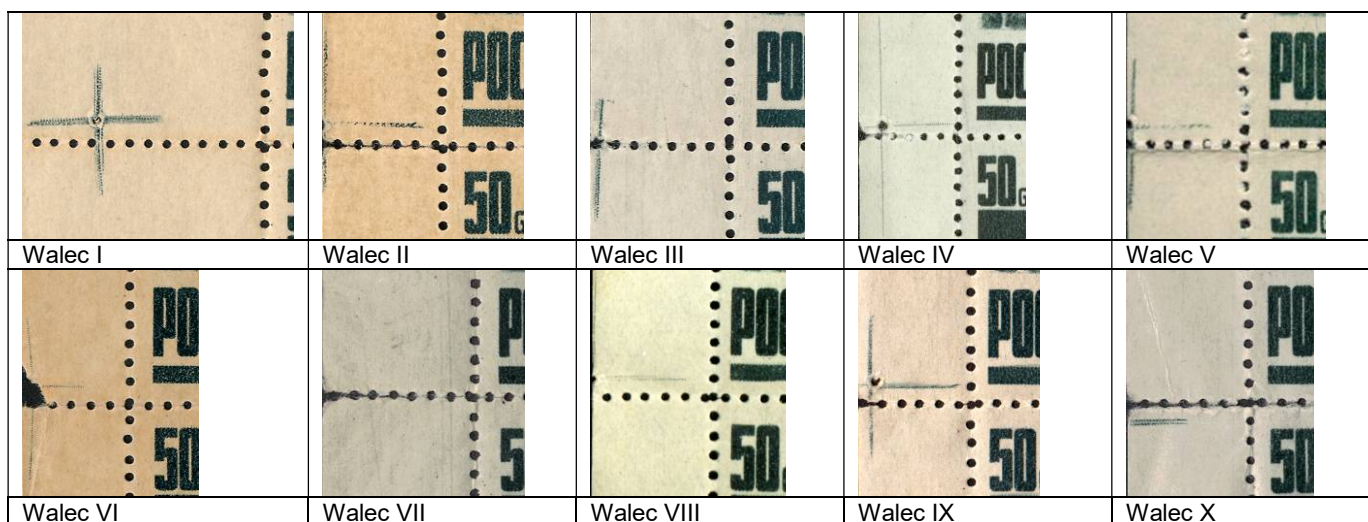
Analiza kilkudziesięciu arkuszy, półarkuszy i wielobloków znaczka PSPZP 292 / Fi 343 pozwala jednak na stwierdzenie, że znaczek ten **BYŁ DRUKOWANY NIE DZIEWIĘCIOMA, LECZ DZIESIĘCIOMA WALCAMI**. W dalszej części artykułu zaprezentuję graficzne dowody istnienia X walca.

Dowód 1 – Krzyżyki markacyjne

W przedstawionych poniżej tabelach pokazuję krzyżyki markacyjne charakterystyczne dla wszystkich walców, przyjmując umowną numerację wprowadzoną przez S. Miksteina i powtórzoną w PZP.

Z uwagi na niemożność uzyskania arkusza, półarkusza lub wielobloku pochodzącego z walca I, z prawym marginesem, w tabelach pokazuję – w odniesieniu do walca I – tylko krzyżyk markacyjny znajdujący się na lewym marginesie arkusza.

Krzyżyki markacyjne – lewy margines

¹ Memorandum Nr 93 Ministerstwa Spraw Zagranicznych ZSRR z dnia 26.07.1949 r.

Brak obrazka				
Walec I	Walec II	Walec III	Walec IV	Walec V
				
Walec VI	Walec VII	Walec VIII	Walec IX	Walec X

Jak widać na przedstawionych obrazkach, krzyżyki markacyjne na arkuszach z dziewięciu walców są takie, jak opisywał to S. Mikstein, tzn. znajdują się: lewy – na marginesie przed znaczkiem z 41. pola arkusza, prawy – na marginesie po znaczku z 50. pola arkusza, powyżej perforacji poziomej między piątym i szóstym rzędem znaczków w arkuszu.

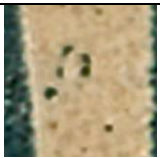

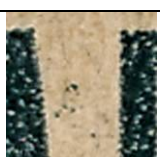

Na badanych arkuszach drukowanych walcem VII krzyżyki markacyjne wypadły w linii perforacji poziomej i z tego względu nie są widoczne.

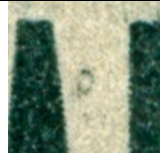
Na ostatnich obrazkach pokazanych w obu tabelach, lewy krzyżyk znajduje się na marginesie przed znaczkiem z 51. pola arkusza, a prawy na marginesie po znaczku z 60. pola arkusza, poniżej perforacji poziomej między piątym i szóstym rzędem znaczków w arkuszu.

Następne dowody, jakie przedstawię dotyczą usterek z konkretnych pól arkusza, które – w przywołanych wcześniej publikacjach – są swego rodzaju wyróżnikiem, pozwalającym na ustalenie umownego numeru walca, którym był drukowany arkusz. Usterki te różnią się bowiem drobnymi szczegółami, na arkuszach pochodzących z różnych walców.

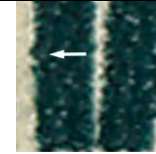
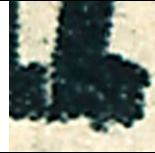
Dowód 2 - Usterka między słowami „POCZTA POLSKA” na znaczkach z 28. pola arkusza

Usterka ta nie jest „nieforemnym kółkiem między literami „TA” i „PO”, jak jest to opisane w PZP t.2, lecz - w zależności od walca, z którego pochodzi dany arkusz - zmienia się kształt i układ kropek, połączonych kropek lub zakrzywionych linii, występujących między słowami „POCZTA” i „POLSKA”

Walec I			
Walec II			
Walec III			
Walec IV			

Walec V**Walec VI****Walec VII****Walec VIII**

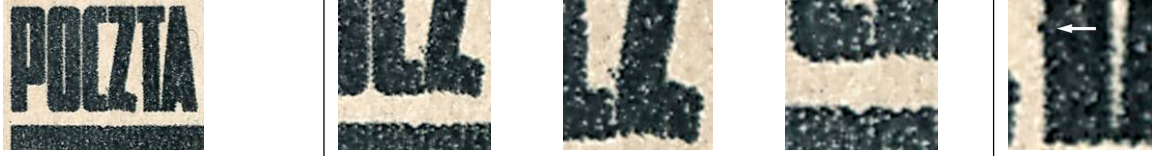
Nie stwierdzono wystąpienia usterki na badanych arkuszach z VIII walca

Walec IX**Walec X****Dowód 3- Usterki w słowie „POCZTA” na znaczkach z 41. pola arkusza****Walec I** – połączone na dole litery „C” i „Z”; ukośna górna krawędź stopki i łukowata podstawa stopki litery „Z”; niewielka wypustka na lewej krawędzi, na dole litery „P”**Walec II** – połączone na dole litery „C” i „Z”; ukośna górna krawędź stopki litery „Z”; kreska odchodząca ukośnie w dół od stopki litery „Z” (rozwarstwienie podstawy stopki z prawej strony)**Walec III** – połączone na dole litery „C” i „Z”; ukośna górna krawędź i mocno wygięta w dół stopka litery „Z”; niewielka ostra wypustka na lewej krawędzi nóżki litery „T”**Walec IV** – połączone na dole litery „C” i „Z”; ukośna górna krawędź i lekko wygięta w dół stopka litery „Z”; niewielka szczyrba w prawej pionowej krawędzi i wypustka w podstawie stopki litery „Z”

Walec V - połączone na dole litery „C” i „Z”; ukośna górna krawędź i lekko wygięta w dół stopka litery „Z”; nieregularne plamki i kropki poniżej stopki litery „Z”

Walec VI - połączone na dole litery „C” i „Z”; ukośna górna krawędź i skierowana ukośnie w dół stopka litery „Z”; ukośna kreska przy lewej krawędzi nóżki litery „Z”; niewielkie szczyrby w górnej krawędzi dolnej belki, poniżej liter „C” i „Z”; niewielka wypustka na lewej krawędzi nóżki litery „T”

Walec VII - połączone na dole litery „C” i „Z”; ukośna górna krawędź stopki litery „Z”; niewielkie wgłębienie w górnej krawędzi dolnej belki, poniżej litery „Z”

Walec VIII - połączone na dole litery „C” i „Z”; ukośna górna krawędź i skierowana ukośnie w dół stopka litery „Z”; niewielkie łukowate wgłębienie w górnej krawędzi dolnej belki, poniżej liter „C” i „Z”

Walec IX - połączone na dole litery „C” i „Z”; ukośna górna krawędź i skierowana ukośnie w dół stopka litery „Z”; niewielkie ukośne wgłębienie w górnej krawędzi dolnej belki, poniżej litery „Z”

Walec X - połączone na dole litery „C” i „Z”; ukośna górna krawędź stopki litery „Z”; lekko falista podstawa stopki i ostra wypustka w prawym dolnym rogu stopki litery „Z”; kropka poniżej prawego dolnego rogu stopki; łagodne łukowate wgłębienie w górnej krawędzi dolnej belki, poniżej litery „Z”

Dowód 4- Usterki w słowie „POCZTA” na znaczkach z 68. pola arkusza

Walec I – dwie wypustki na prawej krawędzi słupka litery „C” i ukośnie zwężona na dole nóżka litery „Z”; kropka z prawej strony, powyżej litery „O”

Walec II – dwie wypustki na prawej krawędzi słupka, górnej krawędzi podstawy i kropka nad podstawą litery „C”; dwie wypustki na lewej krawędzi nóżki litery „Z”; podłużna plamka z prawej strony, powyżej litery „O”

Walec III - dwie wypustki na prawej krawędzi słupka i szczybka w górnej krawędzi podstawy litery „C”; głębokie łukowate wgłębienie na dole nóżki litery „Z”; dwie ukośne kreski z prawej strony szczytu litery „A”

Walec IV – jedna wypustka i lekkie łukowate wgłębienie na dole prawej krawędzi słupka litery „C”; niewielka wypustka na lewej krawędzi nóżki litery „Z”

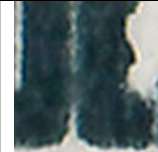
Walec V – pofalowana na dole prawa krawędź słupka i niewielka wypustka na wewnętrznym połączeniu słupka z podstawą litery „C”; niewielkie łukowate wgłębienie w lewej krawędzi litery „Z”

Walec VI - jedna wypustka na prawej krawędzi słupka i ukośna górna krawędź stopki litery „C”; łukowate wgłębienie w lewej krawędzi litery „Z”

Walec VII – trzy wypustki na prawej krawędzi słupka i ścięty prawy górny róg stopki litery „C”; głębokie łukowate wgłębienie w lewej krawędzi litery „Z”; rozmyta plamka łącząca na dole litery „O” i „C”

Walec VIII – niewielkie wybrzuszenie prawej krawędzi słupka i wypustka na górze w zakończeniu stopki litery „C”; wypustka i szczybka na dole, w lewej krawędzi nóżki litery „Z”

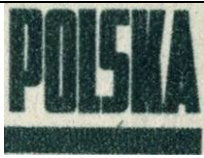

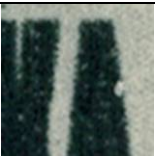

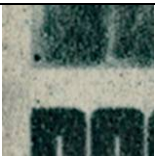

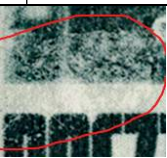

Walec IX - dwie wypustki na prawej krawędzi słupka i ścięty prawy górny róg stopki litery „C”

Walec X – łukowate wgłębienie w prawej krawędzi słupka i pęknięta od góry stopka litery „C”; szczybka z lewej strony, na dole nóżki litery „Z” (powyżej zakończenia stopki litery „C”)

Dowód 5 - Pozostałe usterki charakterystyczne dla znaczków z X walca (nie występują na wskazanych polach na znaczkach z innych walców)

Pole 2.		duża szczyrba do dołu, w dolnej belce, poniżej liter „POC” w „POCZTA”		
Pole 2.			kropka nad dolną belką, poniżej litery „P” w „POLSKA”	
Pole 12.			duża szczyrba na dole w prawej nóżce litery „A” w „POLSKA”	
Pole 17.			połączone cienką kreską cyfry „5” i „0” w liczbie „50” z prawej strony	
Pole 22.			kontur elipsy z lewej strony prawej liczby „50”	
Pole 27.			ukośna kreska na górze przy dolnej belce, poniżej litery „S” w „POLSKA”	
Pole 41.			lekko ukośnie ścięta z prawej strony dolna belka	
Pole 58.			szczyrba na górze, na prawej krawędzi litery „A” w „POLSKA”	
Pole 61.			barwna kropka w lewym dolnym rogu rysunku	
Pole 69.				zarys odcisku palca przechodzący od lewej strony słowa „GRUNWALD” aż do górnej części liter „POC” w „POCZTA”
Pole 69.			ostry ząbek na lewej krawędzi pionowej kreski cyfry „5” w prawej „50”	

Pole 78.			przerwana ukośna rysa z prawej strony cyfry „0” w lewej „50”. Rysa występuje na znaczkach pochodzących ze wszystkich walców, ale jej obraz jest różny od tego z X walca
Pole 93.			wgłębienie i rozmyta podłużna plama w dolnej belce, oraz łukowate wgłębienie w dolnym łuku „O” w „POCZTA”

Materiał porównawczy przedstawiony w niniejszym artykule, pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

1. Cały nakład znaczka PSPZP 292 / Fi 343 (15.560.000 szt.) **był drukowany dziesięcioma walcami.**
2. S. Mikstein, przygotowując swój artykuł, opublikowany w 1956 r., nie dysponował wystarczającą ilością arkuszy znaczka PSPZP 292 / Fi 343, która pozwoliłaby na prawidłowe określenie liczby walców użytych do drukowania znaczka, a mimo tego autorytatywnie stwierdził, że walców tych było dziewięć (*„W ten sposób mielibyśmy wreszcie ustaloną ilość walców używanych do druku znaczków po 50 gr z fragmentem pomnika Grunwaldu, a tym samym wyjaśnione drobne wahania w intensywności barwy.”*)²
3. Autorzy późniejszych publikacji bezkrytycznie powtarzali ustalenia S. Miksteina odnośnie liczby walców użytych do drukowania tego znaczka.
4. Ekspert PZF, opisując w wystawianych gwarancjach i atestach znaczków PSPZP 292 / Fi 343 i znaczki przedrukowe na bazie tego znaczka, bazowali – odnośnie liczby walców - na ustaleniach S. Miksteina, powtórzonych w monografii PZP t.2, stąd – w świetle przedstawionych wyżej dowodów na istnienie dziesiątego walca - niektóre ze wspomnianych gwarancji lub atestów mogą zawierać niewłaściwe opisy.

Po 65-ciu latach od pierwszej istotnej publikacji na ten temat, może nadszedł czas na zweryfikowanie danych dotyczących faktycznej liczby walców użytych do druku „zielonego” Goznaka.

² S. Mikstein - Znaczki po 50 gr zielone z fragmentem pomnika Grunwaldu z 1944 r. drukowane w Moskwie (Filatelista nr 6/1956)